Valodas konsultācijas: elektroniskā datubāze

http://www.valodaskonsultacijas.lv/lv/questions/1001

Jautājums

Vai latviešu valodā vēlams teikt: ***lasītākais žurnāls, pirktākā grāmata***?

Atbilde

Nē, tā vietā labāk teikt, piemēram: ***vispazīstamākais žurnāls***, ***visbiežāk pirktā grāmata***.

Lokāmajiem divdabjiem (***vilinošs*** *piedāvājums,* ***steidzams*** *izsaukums,* ***sakopts*** *pagalms*) piemīt gan darbības vārda, gan īpašības vārda daba. No lokāmo divdabju nozīmes izriet salīdzināmo pakāpju iespējamība: pazīme priekšmetam vai būtnei parasti var piemist lielākā vai mazākā mērā, tāpēc divdabim bez pamata pakāpes var būt arī pārākās un vispārākās formas, piemēram, *šis ir vēl* ***vilinošāks*** *piedāvājums,* ***vissteidzamākais*** *izsaukums ir uz Cēsīm, Lauras pagalms ir* ***sakoptāks*** *nekā Jāņa pagalms*.

Jāņem vērā, ka salīdzināmo pakāpju formu veidošana divdabjiem ir ierobežota, ne visiem divdabjiem salīdzināmās pakāpes ir iespējamas un vēlamas. Svarīgs priekšnoteikums salīdzināmo pakāpju veidošanai ir divdabja nozīme:

- **divdabim iespējams veidot salīdzināmās pakāpes**, ja divdabis ir zaudējis būtisku darbības vārda pazīmi – procesuālo nozīmi – un izsaka darbību vai stāvokli kā raksturīgu, pastāvīgu kāda objekta pazīmi: *iecienīts kārums, iecienītāks kārums, kārdinošs saldējums, kārdinošāks saldējums*;
- **divdabim salīdzināmās pakāpes neveido**, ja divdabis ir saglabājis attiecīgajam darbības vārdam raksturīgo semantiku, kurā dominē procesuālā nozīme, proti, darbības vai stāvokļa nozīme: *reibinošs* – ‘tāds, kas reibina’ (*reibinošs dzēriens*), *iedomāts* – ‘tāds, kas pastāv iedomās’ (*iedomāts skaitlis*).

Pēdējās desmitgadēs salīdzināmās pakāpes tiek veidotas gandrīz no visiem lokāmajiem divdabjiem, sevišķi tas redzams ciešamās kārtas pagātnes divdabju (*ēsts, lasīts, nopļauts, pirkts, rakstīts, skatīts*) lietojumā: ***apmeklētākā*** *izstāde muzejā,* ***ēstākais*** *auglis ir banāns,* ***lasītākais*** *kulinārijas žurnāls Latvijā, viena no* ***pārdotākajām*** *spēlēm pasaulē,* ***skatītākais*** *tiesību akts portālā,* ***spēlētāko*** *dziesmu tops* u. tml.

Lokāmie ciešamās kārtas pagātnes divdabji nenoliedzami nozīmes ziņā ir tuvi īpašības vārdam, tomēr daudziem šīs grupas divdabjiem vēl piemīt izteiktas darbības vārda pazīmes un darbības vārda nozīme, piemēram, *apmeklēts* – ‘tāds, ko apmeklē’, *lasīts* – ‘tāds, ko lasa’ utt. Tāpēc no šiem divdabjiem veidotās salīdzināmo pakāpju formas neatbilst divdabju izteiktajai semantikai.

Semantiski neveiksmīgo formu biežums skaidrojams ar to, ka šādi ir iespējams izteikties īsāk, turklāt lokāmo divdabju locīšana līdzinās īpašības vārdu locīšanai, tāpēc valodas lietotājiem varētu šķist, ka salīdzināmo pakāpju veidošana attiecas uz divdabjiem tāpat kā uz īpašības vārdiem.
Minēto divdabja formu vietā atkarībā no konteksta iespējams lietot analītiskus savienojumus ar apstākļa vārdiem *vairāk, biežāk*, izvēlēties līdzīgas nozīmes īpašības vārdus vai veidot citādas teikuma konstrukcijas:
nevis ***apmeklētākā*** *izstāde muzejā, bet* ***visbiežāk apmeklētā*** *izstāde muzejā,*
nevis ***ēstākais*** *auglis ir banāns, bet* ***visizplatītākais*** *auglis ir banāns,*
nevis***lasītākais*** *kulinārijas žurnāls Latvijā, bet* ***vispazīstamākais*** *kulinārijas žurnāls Latvijā,*
nevis *viena no* ***pārdotākajām*** *spēlēm pasaulē, bet viena no* ***slavenākajām*** *spēlēm pasaulē,*
nevis ***skatītākais*** *tiesību akts portālā, bet* ***visbiežāk skatītais*** *tiesību akts portālā,*
nevis ***spēlētāko*** *dziesmu tops, bet* ***populārāko*** *dziesmu tops* (vai *izlase*).

Avoti

Smiltniece, G. Divdabju gradācija. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi* Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2006, 88.–92. lpp.

Logina, S., Pēča, K., Pūtele, I., Zilgalve, E. Valodas konsultācijas. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Populārzinātnisku rakstu krājums. Nr. 18. Atb. red. I. Druviete. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, 2023, 153.–154. lpp.

© Latviešu valodas aģentūra, 2017